

Mirostawa Pleskot

PROJEKT Otwarte Przedszkola

Projekt systemowy Otwarte Przedszkola jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013, Priorytet IX: Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach, Działanie 9.1. Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty, Poddziałanie 9.1.1. Zmniejszanie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej.

Projekt obejmuje swym zasięgiem województwo mazowieckie. Jego realizacja przypada na okres od 1 września 2011 roku do 1 grudnia 2013 roku.

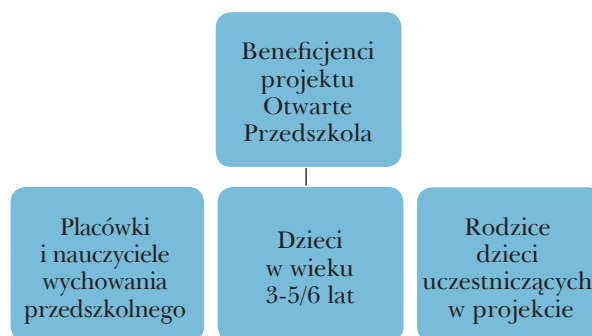
Projekt Otwarte Przedszkola jest propozycją spójnych działań edukacyjnych. Bazuje na wykorzystaniu założeń teorii Lwa Wygotskiego. Obejmuje innowacyjne rozwiązania w oparciu o program edukacyjny „Klucz do uczenia się” z rozszerzeniem treści na trzech obszarach: zdolności twórczych, umiejętności matematycznych i umiejętności polonistycznych.

Wiek 0-6 lat jest okresem kształtowania się głównych czynności intelektualnych. Wczesna edukacja warunkuje nabywanie przez dziecko istotnych dla jego rozwoju kompetencji. Stwarza podstawę do niwelowania różnic w statusie ekonomiczno-społecznym i wyrównywania szans życiowych, szczególnie w małych miastach i na wsi. Ważne jest zatem objęcie działaniami trzech obszarów: wszechstronnego rozwoju dziecka, edukacji rodziców i ich współpracy z przedszkolem oraz doskonalenia kompetencji nauczycieli.

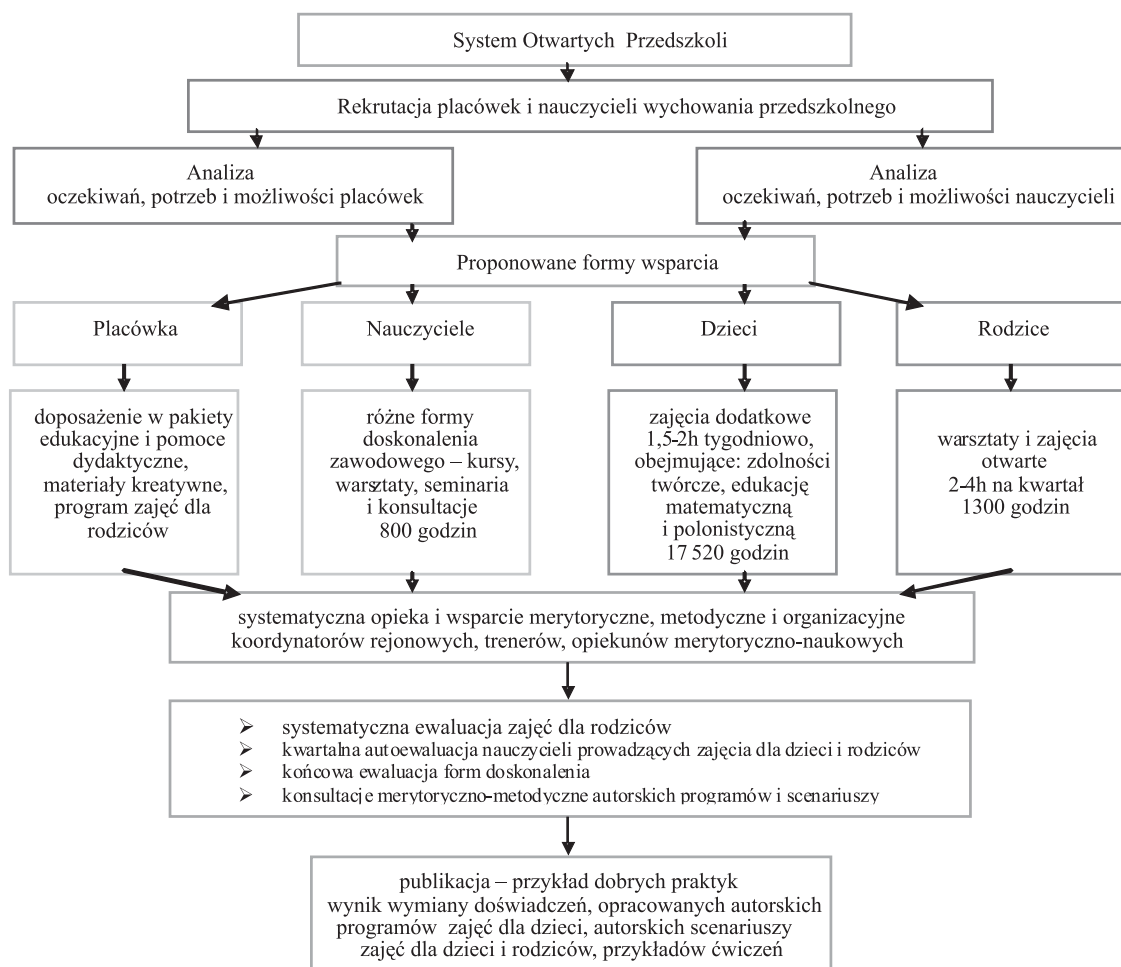
W raporcie EURYDICE z 2009 roku czytamy: *Najlepiej sprawdzają się programy, które są realizowane pod nadzorem naukowym i przewidują odpowiednie środki na edukację i opiekę w małych grupach, korzyst-*

ny stosunek liczby dzieci do liczby kadry i należyte wynagrodzenie dla nauczycieli. Programy te silnie angażują rodziców i programują rozwiązania edukacyjne, służące wspieraniu rodziny.

U podstaw opracowania myśli przewodniej projektu, jego celów i głównych obszarów programowych leżało stworzenie systemu działań wspomagających trzy grupy beneficjentów:

Zaproponowany w projekcie Otwarte Przedszkola system programowo-organizacyjny wzbogacił ofertę edukacyjną placówek wychowania przedszkolnego. Innowacyjne rozwiązania merytoryczno-metodyczne przełożyły się z jednej strony na bezpłatne zajęcia dodatkowe dla dzieci o zróżnicowanych możliwościach rozwojowych, ukierunkowane na rozwój zdolności twórczych, edukację matematyczną i polonistyczną, z drugiej zaś na warsztaty dla rodziców, wspierające ich edukacyjno-wychowawcze potrzeby. Umożliwiłyśmy placówkom i nauczycielom bezpośrednie wsparcie i wyjście naprzeciw potrzebom dzieci w wieku 3-5/6 lat oraz oczekiwaniom ich rodziców. Aby to osiągnąć, wypracowano wspólnie z dyrektorami i nauczycielami blisko dwuletni plan współpracy. Jeśli uwzględnimy okres realizacji naszych działań, różne grupy beneficjentów objęte projektem oraz różnorodną ofertę form

wsparcia, to można z całą odpowiedzialnością stwierdzić, że przez blisko dwa lata opracowaliśmy system wspomaganie placówek wychowania przedszkolnego, którego nadrzędnym celem było upowszechnianie edukacji przedszkolnej. Poniższy schemat w skrócie prezentuje nasze systemowe oddziaływania.

Nadrzędnymi celami zaproponowanego systemu wsparcia było doskonalenie kompetencji nauczycieli wychowania przedszkolnego w wymienionych wyżej trzech obszarach: zdolności twórczych, edukacji matematycznej i polonistycznej i przełożenie zdobytych przez nich umiejętności na działania praktyczne podczas zajęć z dziećmi.

Obszar 1 – Uzdolnienia i zdolności twórcze dziecka w wieku przedszkolnym

Ewa Wiśniewska

Konieczność rozwijania twórczych zdolności dzieci w warunkach przedszkolnych i szkolnych jest coraz częściej postulowana przez badaczy polskiego (i nie tylko) systemu oświaty. Rozważania dotyczące tego zagadnienia sprowadzają się na ogół do stwierdzenia, że jednym z celów systemu edukacji powinno być nauczanie oraz wy-

chowywanie do twórczości, rozumiane jako takie nauczanie, które nakierowane jest na rozwijanie indywidualnych zdolności uczniów do twórczego myślenia i działania¹. Wydaje się, że większość nauczycieli akceptuje humanistyczną wizję wychowywania do twórczości, zakładającą między innymi rozwój zdolności twórczych oraz ich wykorzy-

¹ Szmidt, K.J. *Pedagogika twórczości*, GWP, Gdańsk 2007, s. 21.

stanie w toku edukacji, chociaż wielokrotnie nie potrafi jej zrealizować w praktyce².

Twórczość stanowiąca ważny czynnik rozwoju, osiągania sukcesów życiowych, zdrowia psychicznego jest swoistym „pomostem”, który pomaga dotrzeć do każdej jednostki i odkryć drzemiące w niej możliwości. U podstaw programu projektu Otwarte Przedszkola leży założenie, że każde dziecko jest potencjalnie zdolne do twórczości. Używając tego terminu, nie zawężamy jednak kryteriów twórczości do dyktatu najpowszechniej z nią łączonych wytworów (najczęściej artystycznych). W takim rozumieniu twórczości przesunięcie akcentu z wytworu na osobę i proces powoduje, że – zwłaszcza w przypadku dzieci – zasadne jest mówienie o twórczości bez dzieł, twórczych zdolnościach, myśleniu, działaniu, zachowaniu, ekspresji – twórczym potencjale czy, jak pisze Tomasz Kocowski³, aktywności potencjalnie twórczej, która kontynuowana odpowiednio długo może w przyszłości zostać uwieczniona wartościowymi dziełami.

Odpowiednie warunki nauki, pracy i zabawy mogą rozwijać u wszystkich naszych podopiecznych różne aspekty twórczego potencjału, który zdaniem Runco⁴ wyraża się poprzez zaangażowanie dziecka w proces odkrywania, indywidualnego interpretowania otaczającej rzeczywistości, nadawania napływającym informacjom osobistych znaczeń, myślenia oraz rozwiązywania problemów. Potencjał twórczy według Runco wiąże się zatem z procesem uczenia się zgodnym z teorią Jeana Piageta, a zwłaszcza z procesem asymilacji nowych informacji, nadawania im znaczenia i włączania w już istniejące struktury poznawcze, a także akomodacji dotychczasowych struktur pojęciowych do nowo napływającej wiedzy. Na potencjał twórczy składają się elementarne zdolności twórcze – w rozumieniu twórcy modelu inteligencji Guilforda⁵: płynność, giętkość, oryginalność myślenia oraz wrażliwość na problemy, a ponadto motywacja oraz wiedza.

W założeniach programu projektu Otwarte Przedszkola zdolności twórcze rozumiane są jako indywidualne, elementarne właściwości poznaw-

cze dziecka, warunkujące efektywność przebiegu procesu twórczego, przede wszystkim *intelektualne zdolności dywergencyjne, ujawniające się jako zdolności znajdowania wielu różnych rozwiązań zadania*⁶. Zatem jednym z kluczowych celów autorskiego programu trenerów, a następnie nauczycieli prowadzących zajęcia z dziećmi i rodzicami, było stymulowanie zdolności myślenia dywergencyjnego i jego podstawowych komponentów: płynności, giętkości, oryginalności myślenia, elaboracji oraz wrażliwości na problemy. W zakresie płynności myślenia rozwijano łatwość generowania rozwiązań problemu mierzoną liczbą pomysłów, jaką dziecko generowało w określonym czasie. Przy czym w zależności od doboru form aktywności twórczej stymulowano różne rodzaje płynności myślenia: słowną, ideacyjną, skojarzeniową oraz wyrażeniową⁷. Gros działań ukierunkowano na rozwijanie giętkości myślenia, czyli zdolności do zmiany kierunku myślenia, wyrażającej się różnorodnością i jakością wypowiedzi, liczbą kategorii, do jakich można zaliczyć odpowiedzi dziecka na postawione zadanie, a także oryginalnością myślenia – zdolnością do wytwarzania niezwykłych i odległych odpowiedzi, odpowiedzialną za wytwarzanie rzadko spotykanych pomysłów rozwiązania. Celem wielu proponowanych zadań było pobudzanie wrażliwości na problemy, czyli zdolności wykrywania przez dzieci wad, luk, niedostatków oraz trudności występujących w różnych sytuacjach i działaniach, a także zdolności elaboracji rozumianej jako dopracowywanie, uzupełnianie ogólnego zarysu pomysłu, rozwiązania, koncepcji, doskonalenia go w formie, treści lub sposobie działania.

Poza zdolnościami myślenia dywergencyjnego kolejną grupą proponowanych w programie aktywności dotyczyła ciekawości poznawczej, antycypowania i zdolności myślenia pytajnego. Charakter tych zadań sprowadzał się najczęściej do stymulowania procesów poznawczych związanych z czynnościami dostrzegania, formułowania i reformułowania pytań problemowych, wynikających z zaciekawienia i konstruktywnego niepokoju poznawczego, a wywołanych przez sytuację problemową lub zadanie zawierające trudność o charakterze intelektualnym, emocjonalnym lub praktycznym⁸. Ten rodzaj ak-

² Gralewski J. *Trafność rozpoznawania twórczych uzdolnień uczniów przez nauczycieli liceów*, nieopublikowana praca doktorska, APS, 2011.

³ Kocowski T. *Aktywność twórcza człowieka. Filogeneza. Funkcja. Uwarunkowania* [w:] Kocowski T. *Szkice w teorii twórczości i motywacji*, SAWW, Poznań 1991, s. 9-35.

⁴ Runco M.A. *Education for creative potential*, Scandinavian Journal of Educational Research nr 47/2003, s. 317-324.

⁵ Guilford J.P. *Natura inteligencji człowieka*, PWN, Warszawa 1978.

⁶ Limont W. *Synektyka a zdolności twórcze: Eksperymentalne badania rozwoju zdolności twórczych z wykorzystaniem aktywności plastycznej*, Wydawnictwo UMK, Toruń 1994, s. 134.

⁷ Por. Guilford J.P. *Natura inteligencji człowieka*, ibidem.

⁸ Płóciennik E., Just M., Dobrakowska A., Woźniak J. *Metoda i wyobraźnia*. Podręcznik dla nauczyciela. Lekcje twórczości w klasie 1, Wydawnictwo „Difin”, Warszawa 2009.

tywności ukierunkowany był na rozwijanie spostrzegawczości, dociekliwości, stawianie produktywnych pytań, zarówno rozstrzygających, dopełniających, jak i otwartych, odgrywających ważną rolę w procesie dostrzegania sytuacji problemowych, definiowaniu problemów i tym samym w procesie twórczym. Przy tym istotnym aspektem działań stało się rozwijanie tolerancji wieloznaczności wśród dzieci, wiążącej się z umiejętnością działania w sytuacji niejasności, niedopowiedzenia czy sprzeczności rozumianej jako tendencja do postrzegania lub interpretowania informacji niejasnych, niekompletnych, fragmentarycznych, źle ustrukturyzowanych, czasami wzajemnie sprzecznych jako faktycznych lub potencjalnych źródeł wiedzy dziecka.

W myśl koncepcji interakcji twórczej Edwarda Nęcki⁹, proces tworzenia zachodzi w wyniku działania konkretnych zabiegów intelektualnych – uniwersalnych i niezależnych od dziedziny operacji twórczych, m.in. abstrahowania, skojarzeń, rozumowania przez analogie, metaforyzowania oraz transformowania, w oparciu o które został zaprojektowany kolejny blok aktywności. Zgodnie z tą teorią, jak i z podejściem asocjacyjnym, za ważną operację w tworzeniu pomysłów przez dzieci uznaliśmy tworzenie skojarzeń. W realizacji propozycji programowych podkreślaliśmy głównie tworzenie skojarzeń odległych, zaskakujących i nietypowych, a więc zawierających jedną z najważniejszych cech twórczości – nowość (w rozumieniu subiektywnym). Celem wielu zadań było rozwijanie zdolności abstrahowania – inaczej wyróżniania w obiektach tylko pewnych cech, aspektów, przy jednoczesnym pomijaniu innych. Dzięki tej operacji możliwe jest definiowanie i redefiniowanie obiektów, klasyfikowanie ich według mniej lub bardziej typowych kryte-

riów, wreszcie dostrzeganie podobieństw między nimi. Operacja taka pozwala dziecku uczyć się pojęć i wykorzystywać je, a także rozszerzać ich znaczenie na klasę obiektów, które mogą wykraczać poza sferę bezpośredniego doświadczenia. W odniesieniu do jakże ważnej z punktu widzenia twórczości wyobraźni dziecka ważnym celem działań metodycznych było stymulowanie zdolności transformowania, inaczej przeobrażania, przekształcania części obrazu, w wyniku czego dokonuje się jego stopniowa przemiana. Chodzi oczywiście o zmianę symboliczną, dokonującą się na poznawczych reprezentacjach obiektu, a nie na nim samym, odnosi się to przede wszystkim do obrazów umysłowych. W programie projektu znalazły także miejsce zadania prowadzące do pobudzania zdolności myślenia przez analogię i metaforyzowania. Mogą one ułatwić transfer wiedzy i szczegółowych rozwiązań z jednego problemu na drugi, a nawet z jednej dziedziny na zupełnie inną. Analogia jest związkiem między dwoma obiektami, opartym na podobieństwie ich wewnętrznej struktury; cenne, jeśli jest odległa a jednocześnie trafna. Z metaforą mamy do czynienia wtedy, gdy odnosimy się do jednej rzeczy (obiektu) w terminach właściwych zupełnie innej rzeczy (zwanej wehikułem lub nośnikiem).

Opisane najważniejsze założenia programowe bloku „Zdolności i uzdolnienia twórcze” w projekcie Otwarte Przedszkola stanowiły podstawę szkoleń i seminariów dla nauczycieli w ramach zwiększania ich kompetencji zawodowych w zakresie innowacyjnych rozwiązań. Przede wszystkim jednak to w oparciu o nie zostały przygotowane, a kolejno poprowadzone w formie zajęć z dziećmi w wieku przedszkolnym indywidualne programy edukacyjne biorących udział w projekcie nauczycieli.

Obszar 2 – Edukacja matematyczna – rozwój umiejętności matematycznych dziecka w wieku przedszkolnym

Dr Małgorzata Skura, Michał Lisicki

Matematyka to sztuka myślenia. Im młodsze dziecko, tym więcej na zajęciach z edukacji matematycznej powinno być zadań nastawionych bardziej na rozwój intelektualny niż na uczenie określonych pojęć matematycznych. Kierując się takimi przesłankami, zaplanowaliśmy zajęcia dla nauczycieli zaangażowanych w projekt Otwarte Przedszkola.

Postawiliśmy sobie kilka celów. Po pierwsze: chcieliśmy, żeby nauczyciele zobaczyli **rolę wczesnej, już na poziomie przedszkola, edukacji matematycznej**. Od kiedy matematyka stała się obowiązkowym przedmiotem na maturze, narzekamy na marne wyniki egzaminu z tego przedmiotu. Eksperci szukają przyczyn tego stanu. Naszym zdaniem powodów tego, że maturzysta

⁹ Nęcka E. *Proces twórczy i jego ograniczenia*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1995.

nie radzi sobie na egzaminie, szukać trzeba w czasach, kiedy chodził jeszcze do przedszkola, a potem do klas początkowych szkoły podstawowej. Wczesna edukacja matematyczna jest niezwykle ważna. Daje podstawy do kształtowania pojęć matematycznych. Pokażemy to na przykładzie. Maturzysta musi radzić sobie z mnożeniem ułamków zwykłych. Poradzi sobie, jeżeli wcześniej, w szkole podstawowej, pozna istotę ułamka zwykłego (to część pewnej całości, czyli $\frac{3}{4}$ oznacza, że pewną całość podzieliliśmy na 4 równe części i 3 z nich zabraliśmy), a kilka lat wcześniej istotę mnożenia (mnożenie to wzięcie kilka razy po tyle samo). Zrozumie ułamek zwykły, jeżeli wcześniej, a więc w klasach początkowych szkoły podstawowej, a nawet w przedszkolu, zrozumie, co to znaczy całość i co to znaczy część całości, nauczy się dzielić całość na równe części. Zrozumie mnożenie, jeżeli wcześniej sprawnie będzie dodawało. I w ten sposób możemy cofać się do przedszkola. Żeby dziecko zrozumiało pojęcie ułamka zwykłego i radziło sobie z operacjami arytmetycznymi na ułamkach zwykłych, musi radzić sobie z rozumowaniem operacyjnym, wnioskować o odwracalności operacji arytmetycznych, sprawnie posługiwać się myśleniem przyczynowo-skutkowym. Czas na to jest w przedszkolu. Na zajęciach w ramach projektu Otwarte Przedszkola zajmowaliśmy się rozwojem operacji intelektualnych, które są podłożem edukacji matematycznej. Zależało nam na tym, żeby nauczyciele zobaczyli związek między osiągnięciami dziecka w szkole (nie tylko podstawowej, ale też ponadpodstawowej), a tym, jakie doświadczenia proponują dzieciom w przedszkolu.

Kolejnym zagadnieniem, jakim zajmowaliśmy się na zajęciach z nauczycielami, było **programowanie**. Jest ono niesamowicie ważne w edukacji matematycznej. W matematyce treści ułożone są przede wszystkim liniowo. To znaczy, że na pewnych pojęciach budowane są kolejne, a na tych – następne. W matematyce nie można być specem od dzielenia, a nie radzić sobie z odejmowaniem. Trzeba znać się i na dzieleniu, i na odejmowaniu, bo pojęcia matematyczne są z sobą wzajemnie powiązane. W edukacji matematycznej trzeba skrupulatnie przestrzegać zasady stopniowania trudności oraz znać specyfikę rozwoju określonych procedur intelektualnych (na przykład klasyfikowania, operacyjnego myślenia, myślenia przyczynowo-skutkowego). Tak więc, nim dzieci

zaczną mnożyć, najpierw muszą sprawnie dodawać, nim zaczną dodawać, muszą poznać liczby naturalne w aspekcie kardynalnym, a nim poznają liczby, muszą operacyjnie rozumować na poziomie konkretnym w zakresie stałości liczby i układania konsekwentnych serii. I tak trzeba zaprogramować edukację matematyczną. Programowanie jest niezwykle ważne i bardzo trudne. Kiedy dobieramy zabawy czy zadania dla dzieci, to nie możemy kierować się tylko przesłanką: że dzieci będą się dobrze bawić (choć to bardzo ważne), musimy znać miejsce każdego zajęcia na drabince rozwoju danego pojęcia matematycznego. Programowanie to sztuka. Sztuka, której można się nauczyć, ale wymaga ona wiedzy z zakresu psychologii rozwojowej dziecka, matematyki i dydaktyki. Na zajęciach razem z nauczycielami próbowaliśmy programować zajęcia dla dzieci, ustawiać zajęcia w odpowiedniej kolejności, ze świadomością dlaczego teraz takie a nie inne doświadczenia proponujemy dzieciom.

Chcieliśmy też zastanowić się razem z nauczycielami nad samym procesem uczenia się. Jak mamy prowadzić zajęcia, aby były one jak najlepiej odbierane przez dzieci w wieku przedszkolnym? Pokazaliśmy nauczycielom wypracowaną przez nas koncepcję edukacji matematycznej na poziomie przedszkola i klas początkowych szkoły podstawowej „Matematyka w działaniu”¹⁰. Dziecko, podobnie jak dorosły, kiedy uczy się czegoś nowego, przechodzi przez trzy etapy:

- 1) działania na przedmiotach,
- 2) działania na rysunkach, które prowokują powstanie określonych wyobrażeń,
- 3) działania na symbolach.

Dzieci uczą się klasyfikować obiekty według jednej cechy. Najpierw muszą działać na przedmiotach i klasyfikować przedmioty, na przykład klocki, skrawki materiału czy kredki. Potem mogą to samo robić na rysunkach. Gdy radzą sobie z rysunkami, możemy posłużyć się klasyfikowaniem na poziomie symbolu, czyli na przykład dzieci dzielą liczby na parzyste i nieparzyste. Ważne jest, aby doświadczenia dziecka były osobiste. Dziecko nie ma patrzeć, jak ktoś (na przykład nauczyciel czy inne dziecko) porządkuje klocki według koloru, ale samo ma to robić. Uczą nas tylko osobiste doświadczenia. Oczywiście ważne jest też naśladowanie, czyli uczenie się przez obserwację. To podstawowy

¹⁰ Dokładnie koncepcję matematyki w działaniu prezentujemy w: Skura M., Lisicki M. *Matematyka w działaniu. Program edukacji matematycznej w klasach I-III szkoły podstawowej*, WSiP, Warszawa 2011; Skura M., Lisicki M. *Za progiem. Jak rozwija się dziecko i jaka jest rola nauczyciela w tym rozwoju?*, ORE, Warszawa 2011; Skura M., Lisicki M. *Na progę. Ile w dziecku ucznia, a w nauczycielu mistrza? O co chodzi w pierwszej klasie?*, ORE, Warszawa 2012.

mechanizm uczenia się. Jednak mechanizm naśladowania zadziała pod warunkiem, że uczący się, po zaobserwowaniu tego, co robi model, natychmiast to powtórzy¹¹. Co z tego, że będziemy obserwować skoki akrobata? Od patrzenia nie nauczymy się skakać tak jak on. Jeżeli będziemy próbować robić to samo co akrobata, to jest szansa, że w jakimś stopniu opanujemy jego sprawności.

Chcieliśmy pokazać nauczycielom, jak złudne jest przekonanie, że dziecku można matematykę wytłumaczyć, opowiedzieć o matematyce. Akurat tutaj nadmiar słów szkodzi. Słowa mają wspomagać proces uczenia się, ale nie mogą być jego najważniejszym elementem.

Podstawami teoretycznymi prowadzonych przez nas zajęć były przede wszystkim poglądy J.S. Brunera na temat procesu uczenia się człowieka¹². Odwoływaliśmy się również do teorii operacyjnego rozumowania J. Piageta¹³ oraz teorii aktualnej i najbliższej strefy rozwoju L. Wygotskiego¹⁴. Często odwoływaliśmy się też do myśli M. Montessori¹⁵. Bazowaliśmy również na własnych doświadczeniach, które przyczyniły się do opracowania przez nas koncepcji edukacji matematycznej „Matematyka w działaniu”.

Powróćmy do stwierdzenia z początku: matematyka to sztuka myślenia. Niewiele poświęca się czasu w szkole na uczenie myślenia. To bardzo niebezpieczne zjawisko. Przedszkole to znakomity czas w rozwoju dzieci, kiedy możemy w sprzyjających warunkach uczyć dzieci myślenia, a nauczyciel powinien być specjalistą od organizowania takich zajęć. Rodzice nie zawsze potrafią zdbać o rozwój intelektualny swoich dzieci, dlatego tak ważne jest, aby dziecko jak najwcześniej trafiło do przedszkola, gdzie specjalista przygotowuje odpowiednie dla niego doświadczenia. Takie szanse dostały dzieci, które uczestniczyły w projekcie Otwarte Przedszkola.

Nie trzeba też bać się w przedszkolu prawdziwej matematyki. Dzieci wiedzą i potrafią z matematyki znacznie więcej niż to czasami wydaje się dorosłemu. One nie potrzebują specjalnie dla nich opracowanej matematyki, takiej, która tylko matematykę udaje. To prawda, że uławkami uczeń zajmuje się formalnie w szkole dopiero w okolicach klasy IV, ale dziecko o ułamkach już dużo wie w przedszkolu. Daj dziecku pizzę i powiedz, że może zjeść pół. Wie, ile ma zjeść. Analizując propozycje wydawnictw dla przedszkolaków, odnosimy wrażenie, że boimy się uczyć dzieci prawdziwej matematyki. Udajemy, że matematyką się zajmujemy. Jaki związek z matematyką ma na przykład znana zabawa w układanie z dzieci figur geometrycznych na dywanie? Czy dziecko, które leżąc na podłodze, stanowi bok prostokąta, zrozumie, co to jest prostokąt? Raczej nie. To jest zabawa, która daje dobre doświadczenia społeczne, i tyle. Z matematyką ma niewiele wspólnego. Z przedszkolakami można nie tylko dodawać i odejmować, ale też mnożyć. Jeżeli poprosimy przedszkolaki, żeby do 4 pudełek włożyły po 3 piłki i sprawdziły, ile jest wszystkich piłek, to co z punktu widzenia matematyki robią? Oczywiście mnożą. Nie nazwiemy tego wtedy jeszcze mnożeniem, nie zapiszemy działania za pomocą znaków z języka matematyki, ale będzie to czynność mnożenia. Proponujemy nauczycielom przedszkola zajęcia ze statystyki czy rachunku prawdopodobieństwa. Można i takie doświadczenia dawać przedszkolakom. Dzieci wkładają do woreczka kilka zielonych klocków. Pytamy się, czy możliwe jest, że wylosują z woreczka czerwony klocek? Wszystkie odpowiadają, że nie. To jest niemożliwe! Co robimy z dziećmi? Dajemy im doświadczenia z rachunku prawdopodobieństwa.

Nie tyle ważne jest, czego uczyliśmy z matematyki, ważniejsze jest, jak to robimy. Właśnie tym głównie zagadnieniem zajmowaliśmy się na zajęciach z nauczycielami w ramach projektu Otwarte Przedszkola.

¹¹ Drugi ważny mechanizm uczenia się to uczenie się przez powtarzanie.

¹² Bruner J.S. *Poza dostarczone informacje*, PWN, Warszawa 1978.

¹³ Piaget J. *Studia z psychologii dziecka*, PWN, Warszawa 1966; Piaget J., Inhelder B. *Psychologia dziecka*, Wydawnictwo „Siedmióróg”, Wrocław 1993.

¹⁴ Wygotski L.S. *Myślenie i mowa*, PWN, Warszawa 1989; Wygotski L.S. *Wybrane prace psychologiczne*, PWN, Warszawa 1971.

¹⁵ Montessori M. *Domy dziecięce: metoda pedagogiki naukowej stosowana w wychowaniu najmłodszych dzieci*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.

Obszar 3 – Edukacja polonistyczna – gotowość do nauki pisania i czytania

Dorota Kamińska

Trzeci obszar tematyczny realizowany w ramach projektu Otwarte Przedszkola dotyczył wdrażania innowacyjnych rozwiązań metodycznych opartych na międzynarodowym programie edukacyjnym „Klucz do uczenia się” wg teorii Lwa Wygotskiego, którego autorami są Galina Dolya i Nikolay Veraksa. Uczestnicy projektu poznali nowatorskie rozwiązania metodyczne i odkrywali wszechstronność zastosowania trzech modułów programu: „Od bazgrania do pisania”, „Program literacki” i „Gry rozwijające”.

Dlaczego postawiliśmy na „Klucz do uczenia się”?

„Klucz do uczenia się”

Na czym polega tajemnica żywotności idei Wygotskiego? Cóż takiego jest zawarte w teorii Wygotskiego, co sprawia, iż jest ona atrakcyjna i aktualna od ponad pół wieku od jej powstania?

Prof. Alex Kozulin

„Klucz do uczenia się” to innowacyjny program edukacyjny bazujący na elementach teorii rosyjskiego pedagoga Lwa Wygotskiego. Program zawiera również pomysły, które powstały w oparciu o prowadzone na całym świecie najnowsze wyniki badań nad procesem uczenia się dzieci. Program stanowi fundament dla umiejętności, które dziecko będzie zdobywało i rozwijało w swoim życiu, umożliwiając mu gromadzenie nowych doświadczeń i rozbudzając jego kreatywność oraz ciekawość poznawczą. Sercem programu jest myślenie symboliczne, czyli zdolność do interpretowania symboli, dzięki której dzieci w późniejszym wieku uzyskują ponadprzeciętne wyniki w zakresie twórczych i kreatywnych umiejętności. Zawarte w programie dwanaście modułów daje dziecku możliwość wielokierunkowego rozwoju, poszukiwania swoich mocnych stron i ujawniania kierunkowych zdolności. Przechodząc krok po kroku przez kolejne sesje, dziecko poznaje narzędzia, dzięki którym może rozwijać własne zainteresowania i realizować swoje marzenia. Takimi narzędziami są m.in. symbole, mapy, plany, schematy, diagramy oraz modele ułatwiające analizowanie rzeczywistości, twórcze rozwiązywanie problemów, a także wyrażanie

własnego stosunku do otaczającego świata. Jedną z największych zalet programu jest podążanie za indywidualnym rozwojem dziecka poprzez stwarzanie sytuacji edukacyjnych, które pozwalają na odkrywanie własnych uzdolnień i zainteresowań.

Program „Klucz do uczenia się” jest tak skonstruowany, aby pobudzać kreatywność nauczyciela. Scenariusze, pomimo zamkniętej formy, pozwalają na wprowadzanie indywidualnych pomysłów i modyfikacji w celu dostosowania przekazywanych treści do indywidualnych potrzeb i możliwości dzieci. Przyjemna formuła wspólnej zabawy sprzyja nabywaniu przez dzieci kluczowych umiejętności, tj. m.in. samoregulacji, koncentracji oraz myślenia na poziomie abstrakcyjnym.

Trzy moduły „Klucza do uczenia się” zastosowane w projekcie Otwarte Przedszkola

Istotną zaletą programu „Klucz do uczenia się” jest pomoc w przygotowaniu dzieci do nauki czytania i pisania. Jak wiemy, proces nauki pisania wymaga intensywnych i dobrze zaplanowanych działań, które umożliwią dziecku odpowiednie przygotowanie do systematycznej nauki tych ważnych umiejętności. Kiedy dzieci zaczynają rysować i pisać, a ich palce i ręce muszą zmierzyć się z przyrządem do pisania, zanim ich ręka jest na to gotowa, pojawiają się trudności, a nawet zniechęcenie. Wówczas najlepszym treningiem jest trening przez zabawę. Pomocny w realizacji tego ważnego zadania jest w szczególności moduł „Od bazgrania do pisania”, dzięki któremu nauczyciele uczestniczący w projekcie mogli rozpocząć przygotowanie dzieci do pisania na długo przed tym, zanim zaczną one nabywać elementarną umiejętność pisania.

Atrakcyjność tego modułu podparta została „Gimnastyką paluszków” w formie rozwojowych gier i zabaw, w tym historyjek, rymowanek i ćwiczeń służących poprawie zdolności motorycznych dziecka. Zabawy te pomagały dzieciom rozwijać siłę i giętkość palców, rąk i ramion, rozwijając przy tym koordynację wzrokowo-ruchową i sprawność manualną. Zabawy sprzyjają również użyciu i rozumieniu przez dzieci języka mówio-

nego, stanowiąc podstawy konieczne do nauki płynnego i czytelnego pisania.

Istotnym dopełnieniem modułu „Od bazgrania do pisania” był również „Program literacki”, który miał za zadanie rozwijać w dzieciach upodobanie do słuchania bajek, pomagać w poznaniu baśniowego języka oraz w dogłębnym zrozumieniu struktury opowiadania. Dzięki zastosowanym w programie procedurom, w tym modelowaniu wizualno-przestrzennym, dzieci lepiej rozumiały i zapamiętywały treść bajek oraz rozwijały umiejętność aktywnego ich odtworzenia w formie spontanicznych „małych form teatralnych”, które pozwalały nie tylko na zwiększanie pewności siebie i poczucia własnej wartości, ale również rozwinęły ich umiejętności językowe, przez co sprzyjały dobrej współpracy i komunikacji w grupie rówieśniczej.

Trzeci moduł „Klucza do uczenia się” wdrożony podczas realizacji zajęć edukacyjnych z dziećmi w ramach projektu Otwarte Przedszkola – „Gry rozwijające” – pomagał dzieciom w rozwijaniu ich wyobraźni oraz umiejętności kreatywnego rozwiązywania problemów. W szczególności moduł ten skupiał się na pomaganiu dzieciom w rozpoznawaniu i rozumieniu symboli oraz rozwijaniu umiejętnościach językowych, komunikacyjnych, społecznych i emocjonalnych, jakich dzieci potrzebują do zdobywania nowych doświadczeń edukacyjnych oraz efektywnej i twórczej współpracy w grupie. Zaproponowane w module ćwiczenia zachęcały dzieci do rozwijania i wyrażania własnych pomysłów i wiedzy o świecie, a zwłaszcza do rozumienia i tworzenia schematycznych rysunków, korzystania z kształtów geometrycznych w celu tworzenia różnorodnych przedmiotów, wizualizowania i tworzenia własnych rysunków w oparciu o schematy i niekompletne obrazy. Podczas wykonywania tych zadań nauczyciele zachęcali dzieci do udzielania różnorodnych odpowiedzi, dzielenia się swoimi pomysłami na forum grupy oraz do słuchania opinii innych, co sprzyjało również aktywnemu nabywaniu umiejętności dyskusji i komunikowania się w grupie rówieśniczej.

Ogromnym wsparciem w realizacji zajęć z wykorzystaniem „Klucza do uczenia się” były pakiety edukacyjne, które otrzymały wszystkie placów-

ki uczestniczące w projekcie. Pakiety zawierały m.in. materiały do realizacji trzech modułów programu „Klucz do uczenia się”, książkę: Galina Dolya, „Technologia rozwoju dziecka”, książki z propozycjami zabaw paluszkowych dla dzieci oraz liczne materiały plastyczne.

Podczas pracy dzieci krok po kroku poznawały tajniki wiedzy i zdobywały nowe umiejętności, bazując przy tym na własnych doświadczeniach, co w przyszłości pomoże im w sprawniejszym nabywaniu umiejętności szkolnych, w tym w radzeniu sobie w sytuacjach problemowych. Możliwość uczestniczenia w poszczególnych sesjach trzech modułów „Klucza do uczenia się” oraz skorzystania z zaproponowanych przez nauczycieli nowatorskich pomysłów opracowanych na bazie programu pozwoliła na uzewnętrznienie drzemiącego w dzieciach twórczego potencjału i wpłynęła pozytywnie na ich wszechstronny rozwój, a zwłaszcza na:

- wzbogacanie języka i poszerzanie słownictwa,
- wspieranie rozwoju samoregulacji, skoncentrowanej uwagi i zapamiętywania,
- rozwijanie umiejętności społecznych,
- bezpieczne przygotowanie dziecka do nauki czytania i pisania,
- poprawę koordynacji wzrokowo-ruchowej,
- nabywanie i rozwijanie sprawności manualnej, w tym usprawnianie chwytania i umiejętności prawidłowego posługiwania się przyborami do pisania,
- stymulowanie kreatywności i wyobraźni,
- zwiększanie pewności siebie i poczucia własnej wartości,
- sprzyjanie radosnemu empirycznemu uczeniu się.

Dzięki zajęciom z wykorzystaniem „Klucza do uczenia się” dzieci chętnie podejmowały różnorodne wyzwania, a zaproponowane przez nauczycieli zadania skonstruowane zostały na miarę dziecięcych możliwości. Poprawiły się relacje w grupie rówieśniczej dotyczące umiejętności współpracy, rozwinęła się kreatywność i pomysłowość w rozwiązywaniu problemów, wzrosła samoocena i otwartość na nowe doświadczenia, zwłaszcza u dzieci nieśmiałych i izolujących się od grupy rówieśników.

Podsumowanie

W czerwcu br. w sześciu wydziałach Mazowieckiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli odbył się cykl konferencji podsumowujących projekt Otwarte Przedszkola. Placówki biorące udział w projekcie miały okazję zaprezentować wyniki blisko dwuletniej współpracy oraz spróbować odpowiedzieć na pytanie: Jak realizacja projektu edukacyjnego Otwarte Przedszkola wpłynęła na rozwój ich placówki?

Wnioski, jakie zaprezentowali nauczyciele i dyrektorzy, ukazują dwa główne obszary płynących z projektu Otwarte Przedszkola korzyści:

1. Korzyści dla placówki i nauczycieli:

- poszerzenie wiedzy i zdobycie nowych umiejętności przez nauczycieli biorących udział w szkoleniach realizowanych w ramach projektu,
- uatrakcyjnienie i poszerzenie oferty edukacyjnej placówki w postaci zajęć dodatkowych, wspomagających rozwój dzieci,
- promocja placówki w środowisku lokalnym,
- możliwość wydłużenia czasu pracy przedszkola,
- wzbogacenie zasobów placówki o innowacyjne pakiety edukacyjne i pomoce dydaktyczne.

2. Korzyści dla dzieci i rodziców:

- zwiększenie uczestnictwa dzieci w wychowaniu przedszkolnym,
- wyrównanie szans dostępu do edukacji przedszkolnej, szczególnie poprzez objęcie zajęciami dzieci nieuczęszczających do przedszkola,
- wsparcie wszechstronnego rozwoju dzieci, zwłaszcza adaptacji, samodzielności, kreatywności oraz umiejętności współpracy w zespole.

Powyższe wnioski wykazują, że zaproponowany przez MSCDN system wsparcia placówek wychowania przedszkolnego w ramach projektu Otwarte Przedszkola przyniósł wymierne efekty. A teraz najważniejsze jest, aby były one trwałe w kolejnych latach, kiedy projekt się skończy. Najbliższe pół roku realizacji projektu to czas, w którym razem z nauczycielami i dyrektorami musimy zastanowić się, jak możemy wykorzystać nasz potencjał i kontynuować współpracę, która będzie się wpisywać w nowy model wspomagania.

Mirosława Pleskot jest nauczycielem konsultantem w Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli Wydział w Warszawie, koordynatorem projektu Otwarte Przedszkole.